

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
НА ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ ОВЄЧКІНОЇ ОЛЕНИ АНДРІЇВНИ
«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СИСТЕМИ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА», ПОДАНОЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ
ДОКТОРА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 08.00.01 –
ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

**Актуальність теми дослідження
та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами**

Актуальність теми дисертації обумовлена декількома чинниками.

По-перше, очевидно, що в інституціональному середовищі української дійсності соціально-економічною основою функціонування національної економіки є відносини власності. Важливу роль у контексті розвитку відносин власності в сучасних умовах національного поступу відіграє стан приватної і державної форм власності. Цей аспект розвитку відносин власності особливо важливий для економіки України, так як, з одного боку, процес становлення ринкових відносин ще не завершений, а з другого – незважаючи на те, що приватна власність у ринковій економіці має певні переваги і є важливим компонентом системи відносин власності, без якого сучасна ринкова економіка ефективно функціонувати не може, адже спостерігається певна тенденція трансформації самої приватної власності.

По-друге, соціально-економічна категорія «власність» є квінтесенцією не тільки політичної економії, але й економічних наук загалом. Відносини власності виступають найбільш важливим елементом дослідження національної економіки, адже вони є фундаментом суспільного виробництва, соціально-економічною основою функціонування економічної системи та існування державності.

По-третє, приватна власність є фундаментом розвитку національної економіки. Вона сприяє формуванню конкуренції між виробниками товарів і послуг та розвитку ринку. Натомість, ринок, конкуренція сприяють розвитку форм реалізації права приватної власності, а також трансформації національної економіки та суспільства загалом.

Зазначені обставини визначають актуальність теми дисертаційного дослідження, його перспективність в умовах трансформаційності національної економіки та підтверджують наукову цінність і практичну спрямованість на вирішення важливих завдань, пов'язаних із пошуком теоретичних підходів щодо розробки ефективної науково-обґрунтованої моделі відносин власності, визначення умов функціонального відтворення відносин власності, вдосконалення існуючої транзитивної моделі національної економічної системи відповідно до реалій українського сьогодення, оцінювання впливу різноспрямованих тенденцій і процесів

національного і світового господарства на стан й можливості розвитку відносин власності як системи.

Актуальність роботи Овечкіної О. А. підтверджується також зв'язком дисертаційної роботи із науково-дослідною роботою. Дисертацію виконано відповідно до напрямів наукових досліджень Навчально-наукового інституту економіки та управління СНУ ім. В. Даля та кафедри економіки і підприємництва за темою: «Теоретико-методологічні основи управління для забезпечення сталого розвитку на регіональному рівні в умовах гібридних загроз та постконфліктної трансформації» (державний реєстраційний номер: 0119U100436, термін виконання 2019-2021 рр.), де досліджено питання причин вибору інституціонально-персоніфікованими суб'єктами опортуністичних моделей господарської поведінки й шляхів усунення негативного впливу системного опортунізму на стан інтелектуальних можливостей суспільства. Здобувачка була керівником науково-дослідних робіт за темами: «Моделі господарської поведінки вітчизняних суб'єктів господарювання й управління та їх вплив на відтворення відносин власності» (державний реєстраційний номер: 0120U100420, термін виконання 01.2020 – 01.2021 рр), де уточнено зміст й класифіковано моделі економічної поведінки суб'єктів, ідентифіковано домінування опортуністичної поведінкової моделі у інституціонально-персоніфікованій структурі їх зв'язків; «Організаційно-економічний механізм управління змінами відносин власності в транзитивних умовах життєдіяльності українського суспільства» (державний реєстраційний номер: 0119U103876, термін виконання 12.2019 – 12.2020 рр), де виявлено зміни у відносинах власності, що обумовили суперечливі процеси у господарській, соціальній, культурній сферах життєдіяльності вітчизняного суспільства, й розроблено рекомендації щодо впровадження організаційно-економічного механізму управління змінами відносин власності. Дисертантка брала участь у виконанні науково-дослідних тем: «Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки (державний реєстраційний номер: 0113U007516 наукового журналу «Економіка і фінанси» (м. Дніпропетровськ), термін виконання 2014–2016 рр), де досліджено технології і схеми втручання фінансово-інтелектуальної влади в національні економіки країн, що негативно впливає на систему їх економічної безпеки; «Формування механізму ефективного регулювання та управління економічною діяльністю підприємств (державний реєстраційний номер: 0113U007514 наукового журналу «Економіка і фінанси» (м. Дніпропетровськ), термін виконання 2013-2018 рр.), де виявлено зв'язок деформацій механізму функціонування вітчизняних економічних суб'єктів у певному інституціональному середовищі з їх неефективною рентоорієнтованою поведінкою, спровокованою пануванням національної державно-монополістично-фінансової влади, частиною яких є теоретико-методичні і практичні розробки дисертантки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна.

Ретельне вивчення змісту дисертаційної роботи та автореферату, оцінка теоретико-методологічного та прикладного значення дослідження дає можливість зробити висновок про ґрунтовність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у роботі.

Орієнтація докторантки на сучасну методологію наукового пізнання і технологію наукових досліджень дозволило їй вірно визначити об'єкт і предмет дослідження. Мета роботи відповідає обраній темі дослідження. Це зумовлено вдалою постановкою наукової проблеми, обґрунтованими підходами до її вирішення, використанням широкого кола наукових джерел, вмілим застосуванням підходів наукового аналізу та достатнім рівнем апробації. У відповідності з вимогами до дисертаційних досліджень в роботі конкретизовані та розкриті як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, зокрема: наукового абстрагування (для поглибленого визначення сутності категорій «власність», «привласнення-відчуження», «економічна експлуатація», «позаекономічна експлуатація», понять «статус власника», «статус найманого робітника» при дослідженні внутрішнього змісту економічних відносин власності); аналізу (для порівняння розроблених індустріальної, постіндустріальної, транзитивної моделі функціонування і розвитку відносин власності) і синтезу (для визначення ретро-ознак (ознак відсталості) перехідної моделі власності); індукції та дедукції (для розробки й обґрунтування теоретичних рекомендацій щодо вдосконалення управління державною і приватною формами власності); економіко-статистичного аналізу (для опрацювання звітної й статистичної інформації щодо оцінки ступеню впливу змін у транзитивній моделі власності на показники стану ринку праці й динаміку реальних доходів); порівняльно-ретроспективного аналізу (для обробки емпіричної та аналітичної інформації щодо надання системних характеристик означеної моделі власності).), що використані для розкриття питань теми.

На думку опонента, наукові положення, висновки та науково-практичні рекомендації щодо використання синергетичного потенціалу базових дослідницьких підходів до поглибленого вивчення й порівняння узагальнених моделей власності країн, різних за рівнем розвитку, отримані дисертанткою у результаті дослідження є достатньо обґрунтовані. Вони свідчать про завершеність дослідження теми та зумовлюють наукову новизну дисертаційної роботи.

Наукова новизна результатів, отриманих особисто здобувачем, полягає у наступному

Найбільш суттєвими результатами, що одержані О. А. Овечкіною особисто і характеризують новизну дисертації, є:

1. На основі узагальнення та систематизації теоретичних підходів представників української та зарубіжної економічної науки до визначення власності та її системних властивостей, істотно поглиблено концептуальні положення визначення сутності категорії «власність», яку на відміну від інших розглянуто у двох аспектах: а) як соціально-економічну категорію, що трактується у інституціонально-закріпленій історичній формі взаємодії власників та невластників засобів виробництва щодо привласнення-відчуження факторів і результатів виробництва відповідно до рівня розвитку продуктивних сил суспільства; б) як економіко-правову категорію, що розкривається як форма взаємодії власників та невластників факторів і результатів виробництва в процесі розподілу власницьких функцій та інституціоналізації правомочностей (прав власності) на основі узагальнення культурно-історичного досвіду суспільства. Значення отриманого результату полягає в тому, що на відміну від існуючих визначень, по-перше, у економічному понятті «власність» підкреслюється значущість інституціонального закріплення соціальних статусів суб'єктів у процесі відтворення їх економічних відносин власності як системи. По-друге, запропоноване у дисертаційній роботі правове поняття «власність» акцентує увагу не лише на юридичній, але й на цивілізаційно-технічній, культурно-світоглядній складових системи відносин власності сучасного суспільства.

2. На основі вивчення сучасного стану відносин власності сформульовано концептуальні основи діагностування змін відносин власності, визначено особливості та проблеми транзитивної моделі відносин власності під впливом цифровізації, подано рекомендації щодо удосконалення підходів до управління відносинами власності в Україні. Значення цього результату полягає в тому, що здобувачка обґрунтувала Концепцію удосконалення підходів до управління відносинами власності, що включає заходи щодо забезпечення управління власністю залежно від визначених довгострокових (стратегічних) і оперативних (поточних) цілей, досягнення яких вимагає розробки й впровадження відповідного організаційно-економічного механізму управління її відтворенням в контексті господарської поведінки суб'єктів як інституціональних і персоніфікованих носіїв відносин власності, кожен з яких переслідує свої економічні й політичні інтереси. Зокрема, при формуванні концептуальних засад реалізації економічних інтересів держави як важливого інституціонального суб'єкта, який виконує функції розпорядження й використання народного майна, обґрунтовано встановлення взаємозалежностей між чинниками, що провокують системний опортунізм у відносинах держави з іншими інституціональними суб'єктами, та показниками (обсяг податкових надходжень, що характеризує сукупність ресурсів, які держава може і має залучати до вирішення соціально-економічних проблем; капітальні інвестиції, які формують підґрунтя розширеного відтворення як складової економічного зростання; валовий внутрішній продукт, який безпосередньо характеризує макроекономічну динаміку; рівень тінізації економіки як показник загальної характеристики

превалюючої в суспільстві податкової поведінки власників засобів виробництва - суб'єктів приватної і державної власності), що у сукупності характеризують ефективність процесу функціонування відносин власності.

3. Вагоме місце в дисертаційному дослідженні має розробка напрацювань відносно методичних положень процесу діагностування стану відносин власності та місця діагностики в управлінському процесі суспільства. Це надало можливість одержати науково обґрунтовану сутність діагностики, яка дозволила: по-перше, запропонувати класифікацію підходів і методів діагностики та оцінювання стану відносин власності як системи; по-друге, визначити, наскільки практичні заходи економічної політики держави та інших інституціонально-економічних суб'єктів, відповідають економічній реальності; по-третє, побудувати матрицю теоретичних моделей вітчизняного олігархічного капіталізму й виконати їх теоретичний аналіз;

4. В ході проведеного дослідження здійснено компаративний аналіз функціонування і розвитку відносин власності на засадах системного підходу, що дало можливість здобувачці обґрунтувати першість матричного підходу у вирішенні теоретичних і практичних питань щодо максимального охоплення різних аспектів дослідження стану і рухів різних форм власності та стверджувати, що саме матричний підхід, дозволяє: а) об'єднати системні переваги інших дослідницьких підходів (інтеграційного, відтворювального і процесно-функціонального); б) врахувати одночасно економічну поведінку різних інституціонально-персоніфікованих суб'єктів; в) оптимізувати взаємодії керованої та керуючої підсистеми суб'єктів відносин власності; г) оцінити ефективність керованої і керуючої підсистеми в управлінні цілим – системою відносин власності.

Таким чином є всі підстави зробити висновок про те, що наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, на наш погляд, в достатній мірі обґрунтовані. Отримані наукові результати підтверджуються узагальненням значної кількості фундаментальних праць українських і зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у виробництво.

Наведені наукові результати у повному обсязі відповідають визначеній меті, предмету і об'єкту дослідження.

Значимість дослідження для науки і практики та рекомендації щодо його використання

Основні положення дослідження доведені до рівня конкретних рекомендацій, спрямованих на удосконалення теоретико-методологічного та практичного підґрунтя формування стратегічних пріоритетів розвитку держави як важливого інституціонального суб'єкта, який виконує функції розпорядження й використання народного майна. У прикладному аспекті розроблення методики процесу діагностування стану відносин власності та

місця діагностики в управлінському процесі суспільства дає можливість визначити наскільки практичні заходи економічної політики держави та інших інституціонально-економічних суб'єктів відповідають економічній реальності.

Про практичну значимість отриманих результатів свідчить і те, що вони реалізовані такими установами та підприємствами як: Міністерства соціальної політики України - в процесі розробки заходів щодо вирішення соціально-економічних проблем суспільства, посиленіх прискореною інформатизацією і цифровізацією (довідка від 14.10.2021 р.); Департаментом економічного розвитку та зовнішньоекономічної діяльності Луганської обласної військово-цивільної адміністрації - в ході вдосконалення інструментів регіональної податкової політики, проведенні заходів щодо оцінювання схильності регіональних підприємств до опортуністичних рішень в процесі господарювання (довідка №67-01/02-114 від 06.10.2021 р.); ГО «Агенцією регіонального розвитку Східного Донбасу» - при визначенні перспективних напрямів роботи на основі застосування методики ідентифікації моделей економічної поведінки вітчизняних інституціонально-персоніфікованих суб'єктів (довідка №25 від 04.10.2021 р.); Фондом комунального майна Северодонецької міської цивільно-військової адміністрації Луганської області - при вирішенні комплексу питань управління економічною поведінкою суб'єктів господарювання з позицій забезпечення сталого місцевого соціально-економічного розвитку (довідка №01-10/02/451 від 01.10.2021 р.); Науково-дослідним інститутом інформатизації та моделювання економіки - при прогнозуванні змін стану основних форм власності та моделей поведінки відповідних інституціонально-персоніфікованих суб'єктів (довідка від 27.10.2021 р.); Міжнародною академією інформатики - при розробки заходів щодо комплексного вирішення проблем соціально-економічного розвитку господарських процесів на інноваційній основі, заохочення креативноінновативної поведінки нових суб'єктів цифрового ринку праці (довідка № 2621-04/08 від 20.04.2021 р.); Східноукраїнським національним університетом імені Володимира Даля - в освітньому процесі Інституту економіки і управління при викладанні дисциплін «Економічна теорія» (блоки «Політична економія», «Історія економічних учень»), «Макроекономіка» стосовно надання поглибленого визначення економічних категорій і понять, структури відносин власності та їх змін під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників інституціонально-економічного середовища (довідка №994/6-01 від 07.09.2021 р.).

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових виданнях

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 46 наукових працях, серед яких: 4 монографії, з яких 1 одноосібна; 19 статей у наукових

фахових виданнях України; 3 статті у наукових фахових виданнях України, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах даних «Web of Science» та «Scopus», 1 стаття у зарубіжному виданні. Загальний обсяг праць становить 44,52 друк.арк., з них особисто авторці належить 40,94 друк.арк.

З наукових праць, що виконані у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, що є результатом особистої роботи здобувачки та становлять індивідуальний внесок авторки.

У зазначених працях знайшли своє відображення основні положення дисертації, а також висновки і пропозиції. Опубліковані авторкою наукові праці у цілому розкривають зміст виконаного дослідження.

Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність чинним вимогам до оформлення

За структурою, змістом та оформленням наукове дослідження Овечкіної О.А. відповідає чинним вимогам, що висуваються до докторських дисертацій економічного профілю. Дисертаційна робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та наукових пропозицій дисертантки.

В цілому дисертація являє собою завершену наукову працю, що містить нові обґрунтовані результати, які дозволяють вирішити завдання відносно функціонування системи відносин власності в умовах трансформації суспільства. Обсяг, структура та стилістичне оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам щодо докторських дисертацій.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 498 сторінок друкованого тексту. Робота містить 61 рисунок, 14 таблиць, 10 додатків. Список використаних джерел налічує 503 найменування.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертаційної роботи. Висновки та пропозиції, які наведені у опублікованих наукових працях та авторефераті, несуттєво відрізняючись стилістикою викладення, у сутнісному відношенні є ідентичними. Сформульовані авторкою пропозиції є змістовними.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи проведене дослідження, теоретичний рівень та практичну значущість його результатів для економічної науки, водночас висловимо ряд зауважень і побажань. Необхідно відмітити, що деякі положення роботи носять дискусійний характер.

1. Акцентуючи увагу на архетипах на основі класичного, посткласичного напрямках політичної економії щодо вивчення відносин власності (розділ 1) та виходячи з того, що дисертантка опирається на цінності інституціональної теорії у роботі бракує розгляду проблеми взаємовідносин економіки і релігії. Постає питання: як у цих архетипах вписуються економічні прояви релігійної діяльності та відносин власності? Історичний досвід показує, що «християнство безпосередньо бере участь в економіці, являється її суб'єктом, здійснює виробничу діяльність, виконує різні фінансові й товарні операції, натомість ісламу притаманна регуляторна економічна діяльність шляхом встановлення регламентуючих норм». Більше того, аналіз історичної ретроспективи християнських коренів економічного розвитку суспільства засвідчує різний розвиток навіть європейських країн, які сповідують християнство, фактично по висхідній: православ'я, католицизм і протестантизм.

2. Незважаючи на наявність великої кількості цитувань теоретико-фундаментальних досліджень та наукових публікацій самої здобувачки, не до кінця знайшли своє висвітлення історичні аспекти відносин власності, що вимагає здійснення подальших наукових пошуків та аналізу історичних (зарубіжних та українських) першоджерел присвячених економічним питанням відносин власності. Окрім того, у роботі бракує періодизації, яка б дала можливість визначити еволюцію розвитку, погляди економічних течій та глибинніше зрозуміти внутрішню логіку розвитку форм власності в господарському середовищі української дійсності.

3. У параграфі 4.3. (с.409-439 дисертації) аналізуючи опортуністичну складову в регулюванні економічної системи і відносин власності за ендогенними та екзогенними ознаками (критеріями), дослідниця обґрунтувала, що опортуністичні (неринкові «егоїстичні» відносини економічних агентів щодо задоволення власних інтересів, зазвичай, всупереч інтересам інших агентів, і не зважаючи на моральні норми і обмеження) мають розглядатися не лише на рівні підприємств, але й держави та індивідів. Навіть обґрунтовано інструменти опортунізму підприємств (ухилення від сплати податків, мінімізація податкових сум, використання в своїх інтересах пропоновану державою політики погодження умов примирення з платниками податків, дію «конвертаційних центрів», спеціальних рахунків для сплати ПДВ тощо). Однак опортуністичні відносини на рівні держави та індивідів так і залишилися не висвітленими. У зв'язку з цим, доцільно було б чітко аргументувати наукову позицію дисертантки в частині впливу на відносини власності глобальних процесів, форс-мажорних обставин тощо.

4. У теоретичній частині дисертації (розділ 1, с. 41-68) недостатньо уваги приділено внеску український вчених щодо питань вдосконалення економічних відносин власності. Робота набула б глибшого методологічного змісту, якби її доповнював огляд теорій і концепцій, що розкривають еволюцію наукових поглядів на відносини власності українських вчених із світовим іменем (М. Балудянського, М. Бунге, Є. Гловінського, М. Туган-

Барановського, та ін). Водночас, попри широке висвітлення та аналіз інтернаціональних проблем політичної економії/економічної теорії, у першому розділі дисертаційної роботи, не достатньо уваги приділено сучасним дослідженням, присвячених проблематиці власності, відносинам власності та перехідним/трансформаційним аспектам національної економіки.

5. Щоб змістовніше розкрити сутність процесу привласнення-відчуження здобувачка знаходиться в перманентному пошуку найбільш підходящого середовища, використовуючи при цьому словосполучення «у розвинутих і транзитивних економіках (с. 35, 170, 513); у перехідних економіках в умовах дії глобальної тенденції цифровізації (с. 24, 92); відносин привласнення-відчуження у розвинутих і транзитивних економіках. І цей пошук носить у роботі незавершений характер. Тому постає питання щодо конкретизації використання «транзитивності» чи «перехідності, тобто доречніше використовувати термін «у перехідних економіках» чи «транзитивних економіках».

6. Аналіз запропонованої здобувачкою методики оцінки ефективності організаційно-економічного механізму управління змінами відносин власності (рис. 7, с. 27 автореферату та с. 485-486 дисертаційної роботи) не дає відповіді на актуальне на сьогодні питання щодо оцінки даного механізму з позицій забезпечення ефективного функціонування відносин власності в Україні та як на основі запропонованих підходів можна вирішити питання побудови моделі національної економіки змішаного типу в умовах трансформаційних та глобалізаційних процесах.

7. Оскільки однією з основних рекомендацій у даній роботі є необхідність оцінити реальність загроз, обумовлених процесом цифровізації (§ 5.3), то навіть зосередження уваги на розвитку цифрової зайнятості (питання про конфлікт фрілансерів, гігів і офіційно працевлаштованих за контрактом, соціальної захищеності, цифрового контролю тощо), не дозволила здобувачці в повному обсязі обґрунтувати наслідки впливу «форсованого «вживлення» цифрової моделі економічних відносин при нерозв'язанні актуальних суперечностей» на стан різнорівневих (нано-, мікро, -макроекономічних) суб'єктів в Україні.

8. У роботі багато уваги й місця приділено аналізу різних поглядів пов'язаних з проблематикою системного підходу. Наведені судження й висновки дуже корисні й цікаві. Але, слід відзначити, що з одного боку, бракує глибшого авторського бачення використання таких підходів-прийомів, як: процесно-системний, процесно-функціональний, процесно-структурний. В деяких елементах необхідна більш переконлива аргументація та практична апробація даних розробок. З іншого боку, слід було здійснити більш детальний аналіз (зокрема в §2.1) структури самої системи та розкрити, у т.ч. структуру системи власності в Україні.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Овечкіної О. А. «Теоретико-методологічні засади функціонування системи відносин власності в умовах трансформації суспільства» є багатоаспектним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, на високому теоретико-методологічному рівні, має вагому новизну, значний науковий та практичний інтерес і в сукупності вирішує важливе наукове завдання, пов'язане з розвитком системи відносин власності та поглибленого вивчення й порівняння узагальнених моделей власності країн, різних за рівнем розвитку.

Зміст роботи, логіка викладення тексту, науково-прикладні результати свідчать про глибокі теоретичні знання здобувачки, володіння методами економічних досліджень, вміння розв'язувати складні наукові й прикладні проблеми.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою і змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі. Опубліковані авторкою наукові праці достатньою мірою відображають основні положення дисертаційної роботи.

За змістом і оформленням робота відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно п. 9, 10, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року, № 567 із змінами та доповненнями, а її авторка – Овечкіна Олена Андріївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
радник члена Рахункової палати України

С. М. Голубка

